

BUITEN

14^e JAARGANG N°. 41.

ZATERDAG 9 OCTOBER 1920.

HET STADHUIS TE DELFT WESTELIJKE (ACHTER-) EN ZUIDELIJKE GEVEL.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE BLOEMBLADEN VAN LAO-TZE (2), DOOR J. ALLAN DUNN	BLZ. 482
DE VLEESCHHAL TE HAARLEM, DOOR Mr. A. LOOSJES,	
GEÏLLUSTREERD	484
LANDSCHAPPELIJK SCHOON, DOOR P. H. B., GEÏLL.	485
DOOPVONTEN, DOOR K. L. SCHAMP, GEÏLL.	BLZ. 486—489
OP HOOG BEVEL (VERVOLG), DOOR MARIE VAN KAMPEN	BLZ. 488
HET STADHUIS VAN DELFT, DOOR C. L. H., GEÏLL.	
	BLZ. 481, 490—491
WONDERE VERHALEN UIT DE WILDE NATUUR, DOOR F. ST.	
MARS, VERTAALD DOOR S. J. BARENTZ—SCHÖNBERG	BLZ. 491
HET VERDWENEN ARMENHUIS TE EDAM, ILLUSTRATIE	492

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

De Bloembladen van Lao-Tze.

2) DOOR J. ALLAN DUNN.

MAC Vea zweeg even, en vervolgde toen: „Zij schoten Fing-Tu dood. Daarop brachten zij kameelenmest aan en trachtten mij door rook te verdrijven. Den talisman echter vonden zij niet. Ik had hem verborgen daar, waar hun sluwheid zelfs hem niet kon ontdekken. En omdat zij meenden er mij toe te kunnen bewegen hen te vertellen waar hij was, doodden zij mij niet, doch brachten mij naar Lhasa.”

Zijn oogen verkregen weer den bespiegelenden glans. Hij sidderde, kwam tot zichzelf, en ledigde zijn glas.

„Misschien weet u iets af van de martelingen, bij de Thibetanen in gebruik. Ik draag er nog de littekenen van. Ik was tien weken in de gewelven der *Labrang*, de woning der Lhama's en daarom zie ik er nu tien jaar ouder uit dan anders het geval zou zijn geweest. Eéns deden zij buizen om mijn leden, vervaardigd van buigzaam brons, gevuld met kokend water. Een ander maal dreigden zij mij, die vurige, heete koorden te snoeren om mijn geheele lichaam; zoo ver echter gingen zij niet. En in den tusschentijd heelden zij mijn wonden op kunstige wijze, want zij bezaten veel geduld. Hieraan dus heb ik het te danken dat ik nog leefde, toen ik uit mijn gevangenschap werd bevrijd.”

„Verlost uit Lhasa?” Keeler's blik verried dat hij hieraan geen geloof sloeg. Een redding uit Lhasa, het Verboden Land?

Mc. Vea moest eenige zijner wederwaardigheden hebben gedroomd. Niettegenstaande zijn goede reputatie en onbetwistbare kennis, was er toch zeker een hiaat in zijn hersenen. Uitheemsche godsdienstleeringen en manie waren nauw aan elkaar verwant, dit wist Keeler heel goed.

Mc. Vea zag hem bedwaard aan.

„U heeft het jaar vergeten. Drie Augustus 1904 leidde Generaal Younghusband de Britsche gewapende missie

Lhasa binnen, en de Dalai Lama vluchtte met Dorjiew, den Russischen avonturier. Aan het einde der volgende maand ging ik met de expeditie naar Indië.

„Deze talisman”, hij liet zijn stem dalen, „is een blad of bloemblad van goud, ongeveer 7 centimeter lang en even over de 2½ centimeter aan het breedste gedeelte. Ik zal u een zijner metgezellen laten zien. Aan den eenen kant zult u een turkoois vinden, een der acht mystieke juweelen. in de andere zijn woorden in Hindoe-Sanskrietsche letters gegrift. Er zijn acht van zulke bloemblaadjes. Toen had ik er nog maar drie. Ik wist dat dit ééne geheel veilig was opgeborgen. Eerlijk gezegd, ik durfde niet terug naar Thibet. De herinneringen aan de tien weken, doorgebracht in de *Labrang*, was, en is op zijn zachtst uitgedrukt, zenuwschokkend. En er moesten nog vier bloemblaadjes worden buitgemaakt. Nu bezit ik er zeven. En het achtste —”

„Moet ik uit Thibet terugbrengen.”

„Juist.”

„Waar is het?”

„Wacht, u weet betrekkelijk weinig af van het Lamaïsme. Weinigen kennen het. De oude tempel en de wal hebben er betrekking op. De tempeldienst werd verricht door priesters die de geheimen, de kennis en de beginselen kenden van den oer-ouden godsdienst van Bod, vóór *Tsong-Khapa* en *Ge-deentubpa*, die men den Budhistischen Luther en Calvijn zou kunnen noemen, het land trachtten te hervormen. En veel van dezen ouden godsdienstvorm bestaat nog. Het bijgeloof eveneens. De nieuwe godsdienstvormen zijn op de oude gebaseerd.

In het land van Bod is een menschenleven goedkoop en het voorbijgaan eener generatie niets dan een tik van den slinger in het uurwerk van den tijd. Zij wisten, dat ik den talisman niet bij mij droeg, doch zij waren bijna zoo goed als zeker dat ik hem bij mij had, toen ik de grof binnen ging. Zij zijn er niet zeker van of ik zijn werkelijke waarde ken.

„Maar, indien ik die nu eens wel kende? Indien ik *To-bhot* nu eens zijn meest waardevol geheim had ontroofd, van de lang verloren gewaande wijsheid van Lao-Tze, den stichter van het Taoïsme, den schrijver van het *Tao-te-King*, het Boek van het Pad; en dus, indien ik nog in leven was, of het geheim had medegedeeld, zou ik natuurlijk eenmaal terugkeeren — of een boodschapper zenden.”

„En zij zullen naar hem uitzien.”

„Waarschijnlijk wel. Zij zullen geen gelegenheid laten voorbijgaan.”

Keeler werd stil, hij overwoog de gevaren, die den meesten menschen onoverkomelijk zouden zijn toegeschenen, en zijn levendige geest wierp reeds een plan op om het dal te bereiken. Hij wist wat gevangenschap voor hem zou beteekenen. Het was dood door zijn eigen hand, alvorens de fanatieke priesters hun woede aan hem zouden koelen.

Mc. Vea beschouwde hem met bezorgdheid.

„Ik kan zelf niet gaan,” sprak hij. „Ik bezit daarvoor niet meer het uthoudingsvermogen. De kans dien ik zou loopen te worden New-York, is te groot. Het kan best zijn, dat ik zelfs hier in *Herkend*, is te gage. Het kan best zijn, dat ik zelfs zochten schuw het vertrek. „Ik moet den rijkdom behouden, dien ik nog bezit, om tot mijn doel te geraken. Als U echter in grove trekken een plan kunt maken, dat kans heeft van slagen, — om er U heen en terug te brengen — zal ik geen uitgaven of belooning sparen.”

„Waar is het bloemblad?”

Een uitdrukking van oneindige verlichting kwam op het gelaat van den geleerde.

„Deze woorden zijn mij tien jaar van mijn verleden waard,” sprak hij. „Kom dichterbij.” Nogmaals beschouwde hij met de meeste nauwkeurigheid de muren van het vertrek, dat gedeeltelijk bibliotheek, gedeeltelijk museum was, voor hij dicht bij Keeler's oor begon te fluisteren.

„Ik duwde hem ver achter in de keel van Fing-Tu, alvorens de wrange dampen van den kameelenmest mij beroofden van mijn bewustzijn. De talisman ligt in de keel van een lijk, een bediende, een verachten Mongool. De Lama's zouden aarzelen met zich te bezoedelen door zijn lichaam aan te raken. Het kan zijn, dat zij zijn armoedige plunje hebben doorzocht, maar den talisman zullen zij niet hebben gevonden. Ik begroef hem diep in de keel ver achter de huif. Het geheim is goed bewaard. Wat dunkt U er van?”

„Er zijn in Thibet luipaarden, beren, wilde honden.”

„Niet in dit nauwe dal. Aan drie zijden gaan de rotsen

op een hoogte van driehonderd voet, loodrecht naar beneden. De rivier welke er doorheen stroomt, wanneer de lente en de zomer het ijs hebben doen smelten, valt over een rechten wand naar omlaag. Op die plaats kan men er over komen met behulp van de overblijfselen eener oude ladder van hout en steenen. Geen enkel dier zou ter wille van wat ook, haar durven beklimmen. Geen dier zou er tegenop kunnen klauteren. Het dal is onbereikbaar. Er groeit niets dat hooger is dan vijftien centimeter ongeveer, zelfs de wachters, als die er tenminste zijn, zullen wel de rotsen tot hun schuilplaats moeten kiezen. Toen ik werd achtervolgd, zocht ik zelf mijn redding in het dal, daar ik hoopte aan het andere einde een uitweg te zullen vinden. Doch er is er geen. Daarvan ben ik overtuigd. In de grot is de temperatuur nooit boven vriespunt. Slechts de kracht van den val doet het water der rivier altijd doorstromen. Door de koude is Fing-Tu geworden tot mummie."

„Wat biedt U mij?"

„Wacht. Het zal hoog genoeg zijn. Ik had graag, dat U onderweg nog eenige bollen en kruiden voor mij verzamelde. Ik zal u de nauwkeurige aanwijzingen en beschrijvingen geven. Nu, heeft u een plan? Deze onderneming mag niet falen. U zult wel ongeveer een jaar noodig hebben om te gaan en terug te keeren. Ik kan geen mislukking riskeeren. Er zou misschien geen tijd meer zijn om een andere expeditie uit te zenden, indien U zoudt falen. Ook zou het kunnen gebeuren dat u den talisman had en hij u werd ontstolen. Vertel mij uw plan."

Keeler kon, al zou zijn leven er mede zijn gemoeid, niet de wanhopige wensch van Mc. Vea begrijpen om een gewoon stuk goud waarin eenig schrift was gegrift, te bezitten. of het moest van het standpunt worden beschouwd van iemand, even fanatiek als de Lama's zelf. En toch — als de beloning groot genoeg bleek, was hij er de man niet naar om zich terug te trekken. Het was zijn professie, zijn keus, om zijn leven te wagen voor het bloote avontuur van het onderzoek. En zijn laatste reis was van een finantiëel standpunt beschouwd, door gebrek aan kapitaal niet tot een goed einde gekomen.

„Ik heb een plan," sprak hij. „Het is heel eenvoudig, maar ik geloof dat het toch het eenige is dat kans heeft van slagen. Ik zal gaan als eigenaar en hoofdleader eener karavaan uit de provincie Sze-Chuan. Ik zal de rivierboot nemen van Shangai naar Hankau en vandaar uit de Yangtze op naar Chung-King in een jonk. Vandaar naar Ching-Tu. De karavanen voor Thibet vertrekken van Ching-Tu en gaan over de Gya-lam, den hoofdweg van China over Litang, Chiamda en Larego naar Lhasa. Voor dat wij de verboden stad naderen sla ik een zijweg in. De bewoners van Sze-Chuan zijn dikwijls groot van gestalte. Ik ben donker en goed verbrand. Als ik in de hogere streken kom, zal ik zwachtels dragen om mij tegen de vorst te beschermen en een parka dragen. Ik zal er wel doorheen komen. Ik heb het al eens vroeger gedaan. Ik zou koraal, kleine diamanten en geperste blokjes thee moeten medenemen. Dit alles zou een kleine maar goed gewapende karavaan moeten verklaren. Twintig kameelen, twaalf yaks en als rijpaarden ponies."

Mc Vea knikte goedkeurend.

„Het zou wel zoo kunnen gelukken, het is tenminste het eenige plan, dat uitvoerbaar is. Nu, hoeveel heeft U noodig?"

Schotsche slimheid trad naar voren.

„Ik zet mijn leven op het spel," sprak Keeler. „U moet het bod doen. Ik zal U zeggen of het mij hoog genoeg lijkt."

„Vijfduizend dollar nu dadelijk. Alle uitgaven voor de karavaan en de reis. Alle bijzondere winsten voor u, en nog bovendien vijftwintig dollar die u zullen worden uitbetaald als u mij den talisman overhandigt."

„Vijftigduizend."

„Man, bij wijze van spreken ben ik geheel in je macht. Je bevalt mij van alle kandidaten het meest. Maar vijftigduizend?"

„Vijftigduizend, plus de vijftigduizend die ik dadelijk moet ontvangen, de uitgaven en eventuele winsten. Deze laatste kunnen niet noemenswaardig zijn."

Mc Vea zuchtte.

„Goed dan. U komt zeker uit Dundee?"

„Ik ben half Schotsch, half Iersch en in Massachusetts geboren."

„Scherpzinnigheid, doorzettingsvermogen en voorzichtigheid. Een goede combinatie, ofschoon wel een beetje lastig

om mede te handelen. Ik ben zelf een Schot en soms vind ik het prettig om met ons accent te spreken. Is het nu in orde?"

„Ik moet eenige zekerheid hebben. Wat gebeurt er als U komt te overlijden terwijl ik weg ben?"

Er kwam een trek van werkelijke pijn op Mc Vea's gelaat. Hij nam een teug whisky.

„U moet niet zoo spreken. Ik ga nog niet dood. Ik kan het nog niet. Maar dat zullen wij alles wel in orde maken. Ik zal U medenemen naar mijn zaakgelastigden. Mijn erfgenamen zullen het moeten overnemen."

Zijn oogen schoten vlammen.

„Wanneer kunt u vertrekken?"

„Morgen. Dadelijk nadat wij het kantoor van uw zaakgelastigden hebben verlaten. Ik zal mijn uitrusting in Shangai koopen."

HOOFDSTUK II.

HET LAND VAN BOD.

King Keeler bezat verbeeldingskracht doch hij hield haar in bedwang. Hij erkende haar waarde als een spoorslag welke hem dwong vreemde streken te gaan onderzoeken, doch was zich van haar gevaren bewust. Hij gebruikte haar als een bondgenoot; in critieke oogenblikken echter hield hij er geen rekening mede en vertrouwde slechts op feiten.

De combinatie zijner voorouders was een gelukkige, behalve daar, waar de gemeenschap plotseling verschillende wegen insloeg en de een den ander te zeer overheerschte. Deze Kelt, in Nieuw Engeland geboren, was van een zeer bijzondere type. Zijn Iersch bloed bracht hem in gevaren, terwyl van het gevaar zelf; terwyl zijn Schotsch-Keltische oorsprong hem meer voorzichtige eigenschappen schonk, ofschoon hij wanneer het eenmaal was begonnen, van den strijd hield. Deze laatste eigenschap deed hem het eigenaardige van Mc Vea's mysticisme begrijpen, daar het oorspronkelijk niet sterker was dan dat van den echten Hooglander en dat onder de esoterische invloeden van het Oosten was opgebloeid. Hij had hierdoor ook een goeden kijk op geldzaken.

Hij begreep niet, welk voordeel Mc Vea er in zag zooveel geld uit te geven om een gouden plaatje te bezitten. Natuurlijk had het wel een betrekkelijke waarde als curiositeit om de gouden bloem welke uit acht bloembladen bestond te volmaken. Maar zelfs voor iemand zoo rijk als men beweerde dat Mc Vea was, waren zestigduizend dollar — want, met alle onkosten zou het wel tot dit bedrag komen — toch een te hoogen prijs.

Mc Vea had van Lao-Tze gesproken als „de Vader" van het Taoïsme, die zes honderd vier jaren voor Christus was geboren en aan wiens voeten Confucius had neergezeten, waar deze een vreemdsoortig meesterschap had verkregen welke „zijn ziel in droefheid dompelde". Het „Boek van het Pad en de Deugd", het kleine deel waarin Lao-Tze in vijfduizend letters zijn wijsheid had bijeenvergaard en waaruit de leer van het Taoïsme is opgebouwd, bevatte zooals Keeler bekend was, veel van de magie en goddelijke waarheden in zijn metaphysica. Het was mogelijk, dat Mc Vea een van die diepe geheimen die op de gouden bloembladen waren gegrift, had gevonden, of tenminste meende dit te hebben gedaan; verduidelijkt door de orakelachtige, vreemde wortels der oude letterteekens.

Keeler was evenals allen die eenigen tijd in het verre Oosten hebben doorgebracht, en in zijn leer hebben geliefhebberd, voorzichtig met grenzen te stellen aan de vreemde krachten der oude Shamans. Hij had veel wonderen aanschouwd en wist, dat in de kern van dit ras een groote macht lag van kennis.

Dit ras, dat een hooge trap van beschaving had bereikt toen Europa nog bewoond was door barbaren, kon zeer wel mogelijk een groot geheim bezitten, dat alhoewel het door de trage sleur der eeuwen verwaasd was en verborgen achter een net van metaphysica en godsdienstig ritueel, nochtans onthuld kon worden door iemand met een machtigen geest. Het was het resultaat van zijn opvoeding in Nieuw-Engeland, dat Keeler sceptisch deed zijn, ofschoon hij toch in staat was Mc Vea's fanatisme te begrijpen en aan te nemen, dat het mogelijk was, dat er een verklaring voor bestond.

Doch dit alles, zoo overwoog hij bij zichzelf, ging hem niets aan.

(Wordt vervolgd).

Foto C. Steenberghe.

DE VLEESCHHAL TE HAARLEM.

DE VLEESCHHAL TE HAARLEM.

EEN der fraaiste oude gebouwen van de Spaarnestad is zeker wel de voormalige Vleeschhal, die thans het provinciaal archief huisvest. Een der bekendste zeker ook wel. Want het gebouw verrijst aan de Grootte Markt, en er mogen wijken van het oude Haarlem zijn, die weinig meer bezocht worden, van de Grootte Markt kan men dit zeker niet zeggen.

Het is niet het eerste gebouw, voor hetzelfde doel te Haarlem gebouwd. Zijn voorganger stond in de nabijheid: op den westelijken hoek van de Spekstraat en de Warmoesstraat, en was daar reeds in 1385 opgericht. Er bestaat nog een stuk van 't jaar 1388, waarin Hertog Albrecht belooft de ordonnantiën, voor 't gebruik van deze hal gemaakt, te zullen handhaven.

Na een gebruik van twee eeuwen was deze hal vervallen, en bovendien te klein geworden. Een onwaardig gebouw dus voor 't tegen het einde der 16e eeuw, vooral na den val van Antwerpen in 1585 door de vestiging van vele Vlamingen in bloei toenemend Haarlem. Geen wonder dat Haarlem's vroedschap dan ook in 1601 besloot een nieuwe Vleeschhal te doen bouwen; en wel aan de westzijde van de Grootte Kerk. Aan Lieven de Key, die in 1593 wegens zijn „goede experientie, soo in sijnen handtwerk van steenhouwen als ordonnantiën van timmeragiën” tot stedelijk meester-

metselaar werd aangesteld, werd opgedragen de ontwerpen hiertoe in te dienen.

Lieven de Key was een Gentenaar, een der vele Zuid-Nederlanders, die om des geloofswille hun gewest ontvluchtten en aan wie het Noorden zoo heel veel te danken heeft, dat men zich wel eens afvraagt, of de Republiek der Zeven Provinciën zoo snel had uitgemaakt op velerlei gebied, als deze vluchtelingen hier niet hun vaak meer dan gewone gaven hadden ten toon gespreid. Anders als de meeste zijner uitgeweken gewestgenooten was hij eerst naar Engeland gevlucht, maar in 1591, als hij omstreeks 30 jaar is, vinden wij hem te Haarlem, waar hij, zooals wij zagen, twee jaar later van officiële zijde zijn verdiensten erkend vond.

Er is zeer weinig over Lieven de Key tijdens zijn leven geschreven, daarna nog minder, tot voor enkele tientallen jaren zijn naam op den voorgrond is gebracht en enkele bijzonderheden omtrent hem aan het licht zijn gekomen. Ziehier de verklaring waarom niet precies vaststaat, van welke merkwaardige gebouwen, tusschen 1593 en 1627 ('t jaar waarin de Key stierf) te Haarlem verzezen, door hem de ontwerpen zijn ingediend, ja, dat men er zelfs niet zeker van is, of de door hem ingediende ontwerpen inderdaad wel door hem zijn gemaakt. Hoogstwaarschijnlijk is twijfel aan 't laatstgenoemde echter niet gewettigd. We nemen dan ook aan, dat o.m. de Vleeschhal en de toren der Nieuwe Kerk, tot

de merkwaardigste scheppingen te Haarlem in deze periode behoorend, en waarvan de Key de ontwerpen indiende, inderdaad door hem gewrocht zijn.

De Key hield zich aanvankelijk aan den meer klassieken stijl, die hij tijdens zijn verblijf in Engeland had leeren kennen. Uit deze periode dagteekent de Waag te Haarlem, die in 1598 werd voltooid, en als een zijner oudste werken geldt. Maar de ommekeer, die het Stadhuis van Leiden in den hier heerschenden smaak op 't gebied der bouwkunst bracht, liet ook hem niet onbewogen. In den gevel van genoemd Stadhuis komt de Duitse renaissance-stijl tot uiting — het ontwerp er van is waarschijnlijk van Luder van Bentheim, den ontwerper van het Stadhuis te Bremen — die zich onderscheidt door overvloedige versierselen en eigenlijk weinig met de „renaissance” gemeen heeft; men ga maar eens naar het rattenstadje Hameln, en zal daar een aantal gevels vinden, die merkwaardige overeenkomst met die van Leiden's stadhuis vertoonen.

In de eerste tientallen jaren van de 17de eeuw werd in Holland druk in dezen stijl gebouwd, die vooral door aauwending van baksteen, afgewisseld door zandsteen, weer een eigen nationaal cachet kreeg, waardoor hij min of meer scheen aan te sluiten bij wat hier reeds in vorige eeuwen was verzezen, maar die toch inderdaad een eigen karakter droeg, dat niets klassieks had. De Vleeschhal te Haarlem is een merkwaardig product van dezen stijl, een Hollandsche vertaling als 't ware van het Duitse Stadhuis der Sleutelstad, dat zuiver en ongewijzigd de kenmerken van den Weser-stijl vertoont.

Maar is de ontwerper van den gevel van Leiden's Stadhuis betrekkelijk matig geweest in 't aanbrengeu van versierselen — hij bepaalde zich hoofdzakelijk tot de topgevels — Lieven de Key, die had moeten bedenken dat reeds de afwisseling van bak- en zandsteen (door hem toegepast in tegenstelling met de meeste Duitschers) levendigheid aan den gevel geeft, verviel wel een beetje tot onmatigheid, vooral in de toppen van den zijgevel. „Geen Nederlandsch werk van vroegeren of lateren tijd is zoo rijk behandeld”, zegt Weissman in zijn „Geschiedenis der Nederlandsche bouwkunst”. Bij deze topgevels lijkt de rest nog maar sobertjes, en dat laatste blijkt toch bij rustige beschouwing niet het geval te zijn. Hieruit volgt ook, dat zij met het overige van het gebouw geen geheel vormen.

Bekend is, dat Lieven de Key aan de Vroedschap twee ontwerpen voor de Vleeschhal ter keuze had aangeboden, het eene met frontespiesen, in classicistischen geest, als zijn Waag, het andere „met gecanteelde gevels”. „Geresolveert is, dat 't patroon mette gecanteelde gevels sal worden gevolgt”. Niet onmogelijk dat men er bij de Key op aangedrongen heeft, ook een ontwerp in den „moderneren” stijl in te dienen, en dat hij met tegenzin en niet zonder moeite aan dezen aandrang heeft voldaan, maar nog niet zoo in dezen stijl voelde, dat hij het geheele gebouw er gelijkelijc een uiting van heeft weten te maken.

Nu we bovenstaande regels nog eens overlezen voelen we ons als een muziek-criticus zich wel eens zal voelen, wanneer hij aanmerking maakt op praestaties van het Amsterdamsche Concertgebouw-orkest. Want er moge dan wat op aan te merken zijn, dit ware beter zus, en dat beter zoo geweest, de Vleeschhal van Haarlem, in 1605 in gebruik genomen, is toch maar een van onze fraaiste en merkwaardigste oude gebouwen, een sieraad der Spaarncstad, sprekend van een ongewoon talent van hem die 't ontwierp.

De gevel aan de Groote Markt is gelijk aan die aan de Spekstraat; beide prijken met rijke deur- en vensteromlijstingen. In den top houden twee saters het wapen van Haarlem; in het benedengedeelte aanschouwt men twee rams- en ter weerszijden van de momentale poort, twee ossekoppen. Naast den gevel aan de Spekstraat rijst nog, ter halver hoogte van het hoofdgebouw ongeveer, een smal geveltje. De rijkversierde middelste geveltopy van den zijgevel geeft weder het door twee saters gehouden wapen der stad te zien. De in-

LANDSCHAPPELIJK SCHOON.

wendige ruimte wordt door sierlijk bewerkte Toscaansche zuilen in tweeën gedeeld, en is overdekt door vlakke kruisgewelven van gebakken steen.

Er moge dan eenige twijfel bestaan of de Vlaming Lieven de Key, Haarlem's „Stadts Meester-metselaer”, die in 1593 werd aangesteld „in dienste van der stad, tot sulcken werck, 't sij steenhouwen ofte metselen als noodich wesen sal”, ook zelfstandig scheppend kunstenaar is geweest, vast staat, dat de ontwerper van dit „echt oud-hollandsche gebouw” — zoals het groote publiek de Vleeschhal noemt — een bouwmeester van groote bekwaamheid moet genoemd worden.

A. L.

LANDSCHAPPELIJK SCHOON.

EDGAR POE heeft in „The Domain of Arnheim” op zijn fantastische wijze een proeve geleverd over de bespiegeling, wat eigenlijk de hoogste kunst is. Daar is veel over te zeggen. Eenerzijds ontstijgt de musicus het verste van de stof, anderzijds daalt de architect daarin het diepste af. Men kan de muziek „zielig” noemen, de bouwkunst „grof” enz. enz.

Een uitspraak in deze kwestie is niet wel doenlijk. Intuschen heeft Poe een zeer interessante beschouwing geleverd, die het lezen waard is en waarbij hij tot de slotsom komt, dat de „landschapskunst” de meest volmaakte kunst is. Men werkt met „Gods materiaal” groeiend en wisselend enz. enz.

Het is eigenaardig om na te gaan, hoe het landschap beïnvloed wordt door den mensch en het is een feit, dat in vele gevallen de natuur voor ons oog verfraaid wordt door ons werk. Meestentijds wordt het oorspronkelijke landschap eerst door ons vernield. Bosschen worden gesloopt en kale vlakten blijven over. Langzamerhand keert de mensch echter terug en gaat hij het land cultiveeren en verfraaien. Dat laatste gebeurt slechts in sporadische gevallen doelbewust. Het is de noodzaak van het levensonderhoud, waarom die pioniers op het land werken. Boomen planten zij voor windbeschutting en voor hun gerief aan hout, struiken voor windkeering om hun huis, vruchtboomen om van te oogsten, heggen voor grensscheiding enz. enz. Huizen en stallen verrijzen, meestal primitief en naar een bepaalden inheemschen stijl en zoo ontstaat geleidelijk een landschap naar de natuur der menschen die er wonen en naar de omstandigheden van den grond, het klimaat enz. Dit natuurlijke landschap, opgebouwd door primitieve bewoners, heeft meestal een groote bekoring. Er is niets gewilds, niets ge-

LANDSCHAPPELIJK SCHOON.

dwongens. Zoo zien wij b.v. de Veluwe van een tien, twintig jaar geleden. Bij het huis enkele zware eiken of beuken, een noteboom, een linde, een tuintje omhaagd met palmstruikjes, verder wat vruchtboomen, daaromheen de akkers, een weidje en ten slotte de bosschen, eikenhakhout, beuken en dennen. Ver daarvandaan de heiden, bosschen en zandverstuivingen. Kleine oasen, gegroeid door den arbeid der bewoners. Het huis met de deel en de stallen is gebouwd door een kleinen dorpsaannemer naar den gewonen stijl die eeuwenlang voldeed en die blijkbaar de bewoners het beste past.

Op de eerste afbeelding op blz. 485 zien wij een dergelijk primitief boerenhuis. Men voelt dat zoo'n huis daar „thuis hoort”, het past in de omgeving.

Nu komen in dit landschap de stadsmenschen met hun fortuin en met behulp van hun „architect” worden er grootere huizen gezet. Men „wil” een jachthuis, een groot zomerhuis, men „wil” een groote boerderij, „modern” ingericht, men legt een straatweg voor de auto, men brengt electrisch licht aan door kabels aan palen gespannen. In verreweg de meeste gevallen begrijpt de architect niets van het landschap. Hij voelt absoluut niet hoe zijn bouwwerk aan deze eischen moet beantwoorden en tegelijk zich moet aanvleien aan het landschap. Er zijn uitzonderingen, zeer gelukkige uitzonderingen, waarbij de architect gehoorzaam bleef aan de omgeving. Maar de ellendige losbandigheid, waarop de hedendaagsche kunstenaar veelal trotsch is, doet hem gebouwen zetten, die „heerschend” zijn, waardoor de tuinarchitect de omgeving moet „veranderen” en die dan een vreemd brok vormt temidden van het grootsche primitieve landschap. Elders poot men honderden hectaren dennenboompjes, eentonig en dor, en de nonvlinder komt of het vuur en troosteloos ligt de financieele mislukking als een zwarte vlek tusschen het primitieve natuurlijke land.

De oude boschwachter zaaide groepjes bosch op de geschikte stukken, het moderne boschbeheer verstoort met rechte lijnen de glooiende velden, de uitzichten en de bekoorlijke afwisseling.

Het ergste, in die richting op de Veluwe ondernomen, is het afrasteren van duizenden hectaren land, het sloopen van tientallen boerderijen in oorlogstijd nog wel(!) en de aanleg van groote vijvers(!), een museum en landhuis-paleis midden in de maagdelijke ongereptheid en primitieve natuurlijke onbevangenheid.

De ontginning van groote complexen heide kan natuurlijk ook een mooi landschap leveren, en dan denken wij in de eerste plaats aan de groote ontginning in Brabant, waar eentonige, verafgelegen heide doorbroken wordt met lupinen, graan en aardappels of weidevelden met glanzend vee. In vele gevallen echter is de architectuur te gewild, te overheerschend.

Het spreekt van zelf dat de ontginning en de bouw van landhuizen niet tegengehouden mogen worden en ook niet kunnen worden, maar meer dan tot dusverre zal men rekening moeten houden met het landschap. Het sparen van enkele boomen, of de beplanting daarmede kan veel goeds doen (zie de tweede afbeelding op blz. 485), vooral op de Veluwe waar de glooiingen daaraan behoefte hebben. En vooral zal de architect meer moeten gaan gehoorzamen aan het landschap zooals zich dat primitief ontwikkeld heeft. Paleizen, vijvers en groote tuinen hooren thuis op de klei- of de duinstreek, niet op de Veluwsche heiden en zanden. Of het mogelijk is, nog iets van de primitieve Veluwe te redden, betwijfel ik; men ziet rasters zich steeds uitbreiden en de „moderne” bouw verder gaan, zonder dat de gemeenschap zich noemenswaardig druk maakt. Steeds gaat meer schoons verloren! De „Vereeniging tot behoud van Natuurmonumenten” heeft ontegenzeggelijk veel goed gedaan, maar er moest meer gebeuren! Het is wel zeker dat de particuliere vrijheid in de grondexploitatie

lang niet doelmatig is en meestal weinig aesthetisch. Of daarin verandering zal komen, moet eveneens betwijfeld worden, en zoo nemen wij langzamerhand afscheid van veel landschappelijk schoon. Misschien heeft men nog hoop op den duur door werkelijke landschapskunst opnieuw wat op te bouwen?

P. H. B.

DOOPVONTEN.

Il est donc urgent de conserver ces monuments de nos pères et d'installer de nouveau ceux, que l'ignorance ou le mauvais goût ont expulsés des églises.

(Publ. Duché de Limbourg).

HET woord „font” of „vonte” komt van het Latijnsche „fons”, dat doopwater of doopvont beteekent. Bij Kiliaan komt het voor onder de benamingen: baptisterium, (doopvont), fons sacer (gewijde bron) piscina lustralis (vijver, waarin men zich reinigt), colymbetra, (zwanenvijver of badplaats), lavacum sacrum, (gewijd bad). Dit alles heeft betrekking op den doop van volwassenen, waarover straks meer.

De hooge beteekenis, die aan de doopvonten werd gehecht, blijkt uit een aantal oude geschriften.

Zoo vinden wij in „Lucidarius”, een theologisch berijmd traktaat uit de 15e eeuw: „niemen en si (tenzij) dat hi waert gewiet in de vonte ende gebenediet”. In den „Spieghel der Sonden” van een onbekenden schrijver, omstreeks 1430, lezen wij: „hieraf eist, dat men geeft in ter vonte sout in des Kindes mont, om daerbi te maeken cont, dat die mensch gheen lit en heeft, dat so jonc in sonden sneeft.” In „Teesteije”, een berijmd werk in strophen over allerlei vragen van ethischen aard, van Jan de Clerc, een tijdgenoot van Maerlant, 13e eeuw, wordt gewezen op „die vont, die ons de erfsonden can afdwaen” (1). In van Maerlant's „van de Lande van Overzee”: „Si (de Kerk) is dyn moeder, die di suver maekt ende rene, als men die in die vonte dwa.”

Dezelfde schrijver zegt in zijn „Spieghel historiael”: „die paus Silvester heeft gewiet eene vonte ende gebenedyct in den paleyse te Latrane, daarin te doopene en te dwane den Augustus Constantijn.” In een oud getijdeboek wordt eraan herinnerd: „dattu gecregen hebste den heiligen douwe des vonts.”

En in „Wapene Rogier” van J. de Weert, 14e eeuw: „Nu is de ziele vervaerwet wit, (gereinigd, gepurifieerd) in der heligher vonte pit.” En in het „Leven van S. Amandus”: „doet u dwaen van sonden reene in de vonte ende doopen.”

Er zijn nog eenige dozijnen Romaansche en Gothische doopvonten in ons land te vinden, zegt Dr. Raphaël Ligtenberg (O. F. M.), in zijn belangrijke studie over dit onderwerp in het Bulletin van den Nederl. Oudheidk. Bond, waaruit ik hier het een en ander overneem. Hij vindt het aantal betrekkelijk gering, daar deze meubelen zich niet zoo gemakkelijk tot andere doeleinden, als grafsteenen en deurdrempels, lieten vernederen. Het komt mij voor, dat ze nog dieper vernederd zijn, waar ze gebezigd werden tot voer- en kalkbakken, ja zelfs tot vuilnisvaten.

Gruwzaam vandalisme, die stomme getuigen aangedaan, die niet alleen van belang zijn voor de geschiedenis van Christendom en Kerk, maar ook voor de kunst. Waar andere gegevens ontbreken, zouden de doopvonten ons terecht helpen, zooals zoo kenschetsend wordt uitgedrukt in de Publications de la société hist. et archéol. du Duché de Limbourg: „Beaucoup de paroisses, qui manquent de chartres, retrouvent leur origine dans le font baptismal.”

DOOPVONT IN DE ST. ANDREAS KERK
TE HATTEM, TWAALFDE EEUW.

DOOPVONT TE GROENLOO.

het water op den doopeling neerviel, die langs een trapje het water in en uitging.

De vorm der bassins was rond of achthoekig, zelden zeshoekig of vierkant; kruisvorm of ovaal waren uitzonderingen. Een volledige onderdompeling, *submersio*, had waarschijnlijk niet plaats, althans niet geregeld; men zal wel, zooals reeds vóór Constantijn gebruikelijk was, de *immersio* hebben toegepast, waarbij de volwassen doopeling tot hoogstens halverlijve in het bekken stond, terwijl de eigenlijke doop hem werd toegediend door *infusio*, de begieting van hoofd en schouders.

De bekkens waren van marmer, porfier, bazalt of anderen bergsteen, soms rijk versierd, zooals dat in het pauselijk paleis te Lateraan, hierboven aangehaald.

Nadat sinds de 5e eeuw, met de uitbreiding van het Christendom, de kinderdoop-bediening algemeener geworden was, werden in de doopsbediening groote veranderingen gebracht. Tot in het midden der XIVE eeuw werden de kinderen driemaal gedoopt, de eerste maal naar het Oosten, de tweede maal naar het Noorden, de derde maal naar het Westen gekeerd. In de eerste plaats werd het noodig het doopsel toe te dienen ook op andere dagen dan de vigiliën van Paschen en Pinksteren en het lag voor de hand dat voor kerken en parochiën op afgelegen plaatsen het bouwen van baptisteria financieele moeilijkheden zou opleveren, daar die parochiën het toch al niet te breed hadden. Dit gaf aanleiding tot het in gebruik stellen van vrijstaande vonten, tijdelijk buiten de kerk, of ook in de kerk. Het zullen kuipen geweest zijn, hoog genoeg om aan kinderen het doopsel toe te dienen en diep genoeg om bij volwassenen de *immersio* toe te passen.

De steenen vonten dagteekenen, naar de opschriften of voorstellingen, van omstreeks de XIe eeuw, althans in West Europa. Een enkele maal komen ook houten doopvonten voor, waarvan in het Friesch museum twee exemplaren bewaard zijn, die althans tot doopvonten gediend kunnen hebben. Toen bisschop Otto van Bamberg in 1223 eenige duizenden Pommeren moest doopen, deed hij drie houten kuipen in den grond zetten, een voor de mannen, een voor de vrouwen en een voor de kinderen. Prof. Moll gelooft, dat het bij de eerste geloofsprediking in ons land wel evenzoo zal zijn toegegaan. Bisschop Richard van Sarum (1217), en Edmund van Canterbury (1240), die steenen vonten voorschreven, stonden bij nooddoop van kinderen houten toe, maar die moesten na het gebruik worden verbrand.

De randen der meeste doopvonten bewijzen door gaten of sponningen, dat ze vroeger metalen deksels droegen.

Er bestaan dus in Nederland nog een paar dozijn zandsteen en evenzoo veel hardsteen vonten of fragmenten daarvan.

Prijzenswaardig waren de pogingen van de Heeren Eijck tot Zuijlichem, Haseloop Werner en Jhr Ott van Schonauen, in 't midden der vorige eeuw, om eenige doopvonten te beschrijven en te doen afteekenen. Volgens Pater Lichtenberg, zijn hunne studiën, voorkomende in de Kronijk van het Historisch Genootschap te Utrecht, niet altijd betrouwbaar. Ik heb dan ook met zekere controle daarvan gebruik gemaakt.

Op de oneerbiedigste wijze werd hier en daar met de doop-

Toen na het edikt van Milaan de eerste kerken verrezen, werden daarnaast doophuizen of baptisteria gebouwd, waar de Bisschop Zaterdag vóór Paschen en Pinksteren het doopsel toediende.

In het midden van het baptisterium lag een bassin, dat van water werd voorzien door een bron of ook wel door een leiding, zoodat

vonten omgesprongen. Die te Ermelo stond halverwege in den grond, terwijl het bovenaardsche gedeelte diende tot voetstuk voor een man, die bij het uitgaan der kerk het nieuws van de week verkondigde. Andere exemplaren stonden in stadsplantsoenen of tuinen der pastorie. In Terwolde bezigde men het gewijde voorwerp tot vuilnisbak. Doopvonten werden ook wel benut voor kalkbakken, schraap- of slijpsteen. Die te Amsternade, met vier koppen, de vier stroomen in het Paradijs 2), stond in een boerderij bij de kerk en werd van gootsteen „bevorderd” tot bloemvaas in het park van het kasteel. De waarde waarop men dergelijke oudheden stelde, kan men opmaken uit het feit, dat een belangrijk fragment te Roggel in Limburg voor / 10.— werd verkocht en de doopvont uit de Hervormde Kerk te Otterloo bij Lunteren voor 30 centen werd „opgeruimd.” Een antiquair te Dordrecht had een collectie doopvonten voor een schijntje te koop. Ze waren van zand- of hardsteen op vier dierenpooten, met koppen aan 't boveinde, en kunnen veilig tot de XIe eeuw gerekend worden.

De ouderdom der doopvonten is niet nauwkeurig te bepalen, omdat op geen enkele een jaartal voorkomt. Uit den stijl is evenwel met vrij groote zekerheid de eeuw van haar ontstaan vast te stellen. Kunstgewrochten zijn het niet en de versieringen soms zeer primitief en uit grillige, vaak onverklaarbare figuren of symbolen saamgesteld.

Wat te denken, zegt Dr. Ligtenberg, van de vont te Wansum, waar twee beesten elkaar een poot en een grijs geven en van die te Horst, waar een ander paar met de nekken in elkaar geslingerd zijn, terwijl elk van beiden zichzelf in den staart bijt (Afb. op blz. 489).

Die te Almen, vermoedelijk XIe eeuw, in 1834 opgegraven, werd eerst in het torenlokaal gezet, later in de kerk. De bak is rond, de voet vierkant. De ruwgevormde zuilen ondersteunen twee menschen- en twee dierenhoofden. De vont is vermoedelijk veranderd en moet oorspronkelijk friesversieringen gedragen hebben. Ook zien de vier koppen er anders uit, dan de leeuwen of zittende menschen op andere Bentheimsche kuipen. Hier en ook bij verscheidene andere vonten vertoonen zich gaten, die met een deksel in betrekking gestaan kunnen hebben. Tot denzelfden tijd kan de vont te Ermelo gerekend worden, die een weinig meer versierd is en met een kabelrand prijkt. Van die te Beekbergen werd nog slechts het voetstuk gevonden. Die te Terwolde is geheel rond en voorzien van een lijstwerk van kralen.

De doopvont in de St. Andreaskerk te Hattem is een zandsteen kuip, voorzien van een dubbele kraallijst, waarop een bredere lijst met ranken en bladwerk. Op den rand komen herhaalde malen de Romeinsche cijfers: VII, VIII en VIII voor, m.i. ten onrechte wel eens voor „franjes” aangezien. Geen getal komt in de Schrift zoo menigvuldig voor als het getal VII. Ook het getal VIII heeft zijn symboliek (zie Matth. 27:45. Hand. 3:1. Hand. 10:3), maar vooral het getal VIII heeft een diepzinnige beteekenis en staat in nauw verband met de baptisteria. Op den *achtsten* dag werd de Heiland besneden. Komt men over den *zeven*, het Oude Verbond, zegt de H. Hieronimus (Pred. XI:2) dan klimt men op tot *acht*, het Evangelie en de besnijdenis, de voorgestalte van den christelijken doop. Daarom werden reeds vroeg de doopka-

DOOPVONT TE AMMERZODEN.

ROMAANSCH DOOPVONT TE LINNE (LIMBURG).

zellen (baptisteria) achthoekig gebouwd. Er zijn acht zaligheden, acht menschen werden in de ark gered (1 Petr. III : 20).

De evangelische beteekenis van het getal acht verklaart dus genoegzaam de aanwezigheid van dat cijfer op de Hattemsche vont. Naar de bewerking te oordeelen, kan deze vont uit de XIIe eeuw dagteekenen.

Bij de vont van Groenloo (afb. op blz. 487), thans in het Rijksmuseum, is het waaiervormige bladornament het eenige; het staat op andere vonden, zegt Pater Ligtenberg, nooit alleen, maar steeds in het laagste van twee of drie versierde vakken. Waarschijnlijk is dus de bovenste helft der kuip verdwenen, minstens nog een vak met fries en een of twee touwbanden.

Misschien wel de merkwaardigste van ons land is die te Loosdrecht, omstreeks 1840 uit den pastorietuin opgegraven. Zij is achthoekig en toont eenige overeenkomst met die te Zalt-Bommel, met dit onderscheid, dat deze laatste historische figuren bevat, terwijl de Loosdrechtsche is samengesteld uit karakterlooze figuren of onverklaarbare symbolen. Een daarvan schijnt een pelikaan te moeten voorstellen, een ander een uil op een tak, verder een eekhoorn, waarvan de beteekenis niet is te gissen, een vogel met een glorie of stralenkrans om den kop, misschien wel de adelaar van den Evangelist Johannes; zooals die voorkomt boven het hoofd van den apostel op een mozaiek van S. Vitale te Ravenna van 547; verder een engel ook met een glorie, misschien behorende bij den Evangelist Lucas. Dan volgt iets, dat een vos kan beteekenen. Soms wordt Bonifacius voorgesteld met een vos of een raaf, hierop doelende, dat terwijl hij in woeste streken het Evangelie verkondigde, wilde dieren, als een vos of een raaf, hem gehoorzaam waren. Vervolgens wijngaardranken en een vierbladige rozet. De evangelische beteekenis van den wijnstok is bekend. De bladversiering, vooral de wijngaardrank, komt menigvuldig voor. Deze vont kan, om haar uitvoerige bewerking, tot de XIIe eeuw gerekend worden.

Te Hoogwoud toont men een doopvont, die dienst gedaan zou hebben bij den mislukten doop van Radboud, wat niemand gelooft, daar het voorwerp niet ouder kan zijn dan van de XIVe eeuw.

Onder den vloer van de St. Joriskerk te Amersfoort werd de achthoekige bak van een doopvont te voorschijn gebracht. Aan de voorzijde ziet men met kappen bedekte vrouwenhoofden. De vont is niet te dateeren, maar vermoedelijk van een latere periode dan de vorige. Nog jonger schijnt die te Epe, een achthoekige kuip, uit hardsteen gehouwen, een grondstof, die zeker niet bij de oudste exemplaren gebezigd werd; ook hier zijn gesluierte vrouwenhoofden aangebracht;

dit alles, maar vooral het lijstwerk, wijst op een later tijdvak.
(Slot volgt.) K. L. SCHAMP.

1) „Dwaen” komt dikwijls voor in de beteekenis van reinigen van het lichaam, vooral de handen en het gezicht, hetgeen in de riddertijden van bloedige gevechten en avontuurlijke tochten zeer vaak noodig was en nooit vergeten werd vóór en na het eten, daar men met zijn handen at. Daarom vond men ook min of meer prachtige beckine of lavore (waschkommen) met „fyne dwele” of „dwele”, waarvan gaarne gebruik gemaakt werd. Dat „dwele” houdt verband met het Italiaansche „tovaglio”, het oud-Fransche „touaille”, het schoon weinig gebruikelijke tegenwoordige „touvaille” en het Engelsche „towel”: handdoek. In een Delftschen bijbel lezen wij: „u zullen de voeten worden gedwogen” met verwijzing naar Genesis XVIII: 4, waar voor het eerst van voetwassing gesproken wordt. In den roman van Walewein, 1350: „daer die heren aldus saten na den etene ende hadden gedwogen” en in Margriete van Limborch van Hein van Aken: „men ginc eten, doe ghinc die coninc dwaen” en in Vlaamsche liederen: „dwa mi van sonden”. In „Een abel (edel) spel van Lanceloet van Denemarken”: „doe ghingen si dwaen ende saten althant ter tafelen ende aeten” en op een andere plaats: „doe brachte men hem die dwele, daer hi sine hande mede droghen soude”.

2) De vier koppen werden door Cloquet te Gent beschouwd als de symbolen der vier stroomen van het Paradijs: Phison, Gehan, Tigris en Euphraat. (Genesis II: 4—14). Daarna meende hij, dat ze de vier Evangelisten konden voorstellen. Deze worden inderdaad dikwijls afgebeeld als stroomgoden met armen, b.v. op het deksel van den codex te Echternach en bij Klein, „Kirchliche Kunst”. Tenslotte verandert Cloquet weer van meening en wil er slechts handvatsels in zien. Pater Dr. Ligtenberg meent, dat men ze wellicht als de knoppen onzer oude deurkloppers heeft te beschouwen. Ik voor mij geloof, dat elke figuur in de Kerk of haar meubelen een beteekenis heeft, dus een symbool is.

OP HOOG BEVEL.

(Vervolg).

TOT groote teleurstelling en spijt verscheen Jan Zondagmorgen niet aan de boterham. Hij was er stiekum tusschen uit getrokken. Al vroeg was hij wakker geworden van 't licht dat door een smal kiertje van de bedsteedeuren piepte; hij had zich gehaast weg te komen, deftig in zijn beste spullen. De fiets stond sedert den vorigen avond klaar, de banden opgepompt en 't nikkel glom als zilver: „Der most niks an mekeeren.”

't Was een koude Maartsche morgen; de nevel hing zwaar over de velden en in 't bosch waren de boomen als betooverd; versierd ieder takje, ieder twijgje met schitterend wit kristal; het pad liep donker langs den hoogen witten wallekant van den hollen weg, geen zuchtje, geen vogel liet zich hooren, geen levend wezen kwam hem tegen, als in een sprookje leek het bosch. Jan dacht dat „et biester kold was, dat et tied werd dat de zeune der is deurkwam en dat hie der wel wat al te vrog op uut was egoan, met zoo'n fiets was een mins der zoo gauw.”

Langzaam aan reed hij verder en langzaam gingen zijn gedachten en plannen. „As ie noe moar wist hoe dat ie beginnen most. Zol ie veur kark tied al noar den Golden Os goan? Ze kost wel is denken as dat ie een zoeplap was, dan was 't heelegaar mis. Eerst moar is op den woatermeulen op; et darp is deur fietsen, hie kost nog wel is een segaar koopen en dan is kieken hoe loate dat het was en dan gonk ie der moar hen.”

De zon liet op zich wachten; aan den boschrand leek 't wel alsof de huisjes aan den weg en verder op in 't veld dommelend weg scholen in den nevel, 't was of rondom hem alles nog sliep. Van verre hoorde hij de beek ruischen, nog nooit was hem dat geluid zoover reeds tegemoet gekomen, „de meulen was nog een heel ende.”

Dikwijls had hij hier al gereden met de freule, maar nog nooit was „'t zoo stille ewest, merakel stil was 't buten.” Bij den watermolen bleef hij even staan, liep naast zijn fiets tot het groote rad, „'t was net of et dink hum ankeek, zoo stille stond et doar Zeundag te holden; der was ook al niks te belèven en der was niks an te kieken. De dag kon nie slimmer beginnen.” Hij sprong weer op de fiets en reed langs 't bosch terug. „Woarentig, doar trok de nevel op”. Jan zag de groote zonnebol door de boomstammen, en grijnzend knikte hij haar goemorgen toe. De boomen legden hun witte kleed af en de waterdruppels vielen omlaag. Jan en zijn mooi gepoetste fiets werden nat van de vallende druppels; „zoo was der heelegaar niks an,” maar toen hij op 't open veld kwam en hij 't volle zonlicht over de akkers zag blinken, de huisjes met roode daken vriendelijk verspreid over de vlakke, toen kreeg hij hoop in 't harte en dacht dat hij 't wel tot een goed eind zou brengen.

Hij reed den weg op naar de dorpstraat en fietste nog een weggetje om voor hij kon besluiten de herberg binnen te gaan. Na twee malen het dorp te hebben omgereden,

zette hij zijn fiets in 't rek voor den Golden Os en met een kloppend hart en een kop als vuur opende Jan de deur van de gelagkamer.

De zandfiguren op den estrikken vloer waren nog ongeschonden; de tafeltjes met stoelen rondom stonden alle in 't gelid; het zeil was strak over 't biljart gespannen; de tapkast met breede toonbank daarvoor was eenzaam en verlaten; de flesschen stonden met hun verleidelijk vocht tegen den spiegelenen achterwand, de glaasjes hingen gereid aan hun voeten in het rek; de geuren van bier en tabak hingen dik door de ruimte en Hare Majesteit in groot ornaat zag genadig van den wand op de kille gelagkamer neer, toen Jan de klink van de deur oplichtte en binnenstapte. Zijn laarzen verstoorden de sierlijke lijnen van de zandfiguren, jammerlijk plekten de voetzolen het kunstig veegsel uit bij de kachel, waarheen hij werktuigelijk zijn weg nam en staan bleef, ook toen hij voelde dat er geen vuur in was; peinzend, nieuwsgierig keek hij rondom: „hier was 't noe dat ze woonde, hier most ze veur den dag kommen; 't was hier deksels kold; een kom warme koffie dat zol hum goed doen. Zol der geen mins kommen? Vollek,” riep hij. Achter 't huis hoorde hij gestommel, een deur sloeg dicht, dan was 't weer stil. „Ze kwammen niet, 't was hier potdori zoo kold. Vollek,” brulde zijn stem. Daar hoorde hij voetstappen, 't waren kleppende muilen; „noe zol 't kommen; niet te gauw kieken, net doen of ie geen mins zag.”

De deur naar 't achterhuis draaide naar binnen open; niettegenstaande zijn neergeslagen oogen zag hij twee zwart gekouste beenen in twee muilen met gespen en 't onderste gedeelte van een boerinnen rokken-schat breed uit. 't Was een raar ding, „doar was ze noe.” Een stem, die hem inwendig beroerde:

„Gemarren.”

Hij werd er warm van en barsch groette hij terug: „Gemarren.”

„Wat zol 't wèzen?” vroeg ze, terwijl ze naar de tapkast liep. „Kold weertien vandage, niks geen Zeundagsch weer,” opende ze de conversatie.

„Bie lange nie; gef mien moar een kummigien koffie.”

„Joawel; ie bint al vrog op 't pad, mu'j nog varder?”

„Nee ik blieve hier. Goa'j ook noar de karke?”

„Dat geet oe niks an.” Ze rammelde met de koppen en bleef talmen aan de tapkast.

„Dat dut et wel, goa'j noar de karke? vrog ik oe.”

„Zoo mu'j beginnen! 't Schielt mien niks.”

Met een smak gooit ze de deur achter haar dicht en laat Jan verbluft in de gelagkamer.

„Hie most et anders anpakken zoo kwam ie nie varder.”

Even daarna hoort hij weer de muilen in 't achterhuis. „Noe wil ie heelegaar nie kieken,” maar nauwelijks gaat de deur open of hij heeft haar al in 't vizier en knikt haar lachend toe en als ze de kop op het tafeltje zet, slaat hij den arm om haar middel. „Toe deern wees noe nie zoo stiems, alla zeg op, goa'j noar de karke?”

„Loat lös, de boas die kömp.”

„Goa'j noar de karke?”

„Joa,” ze wringt zich los en bij de deur roept ze nog: „as 't lujen begint.”

Hij wil nog wel een kop koffie: „op een been ku'j nie loopen.”

„Volek,” roept hij en zit zich te verkneukelen, „ze zal weer kommen.” Weer hoort hij een stap, ditmaal zwaar en langzaam, en zijn gezicht kijkt verwonderd als de waard zelf binnen komt, beladen met houtspaanders, stobben en turven.

„Gemarren,” roept hij Jan toe en Jan zegt teleurgesteld:

„Gemarren.”

„Ik zal oe den brand der is in stèken, 't is nog lange nie heite.” Toen 't hout in de kolomkachel knapte en knetterde en 't in de lange pijp brulde, zette de waard zich vergenoegd bij Jan aan 't tafeltje, stak gemoedelijk ook den brand in zijn pijp, veegde zorgvuldig de kleine houtkrulletjes van zijn paarse boezeroen en begon een lang gesprek over de beesten, de nachtvorsten en 't bouwland.

Toen de kerkklok luidde ging ze rakelings aan zijn tafeltje in de gelagkamer voorbij, haar wijde rokken in statig beweeg raakten zijn beenen, die hij languit voor zich had uitgestrekt, „hij werd der kolt van.” Zij nam geen nota van Jan.

„Verdreid,” dacht hij, „dat vrouwvolk is deksels vreemd spul, net dut ze zoo vriendelik en noe kent ze oe al nie meer.”

Hij kwam in de beenen, hij wilde haar inhalen, een „steu-

gien” met haar oploopen; buiten volgde hij de kerkgangers die langzaam van verschillende kanten kwamen, ieder wisselde een groet, enkelen knikten hem toe.

Ginds liep ze; even de stap der inzetten „anders was ze de karke al in veur dat ie der an kwam.” Zij liep langzaam, alsof ze iemand wachtte, maar keek zelfs niet opzij toen Jan al naast haar liep.

„Mâ'k zoovar mee?”

„Da mu'j zelvrs wèten, 't schèlt mien niks,” gaf ze stug ten antwoord. „Wat zol ie der mee veur hebben, kennis had ze niet an um, fetsoenlik en netties; dat leek ie, een kummegien koffie: drank, daarvan most ze niks hebben op den vroggen marren. Zol ie ook noar de karke goan? Wat zollen de menschen kieken van zô'n vreemd bakkes?” zoo peinsde ze stilletjes terwijl ze stuurs naast hem liep.

Jan dacht dat hij avanceerde, maar gek was 't, hoe hij zijn geheugen ook pijnigde, hij herinnerde zich geen enkele trek van haar gezicht, ze was zoo „smallegies”, nee ze was der nie vetter opeworren en 't leek wel of ze ook heelegaar vergèten was dat ze met hem had karmis gehouden.

„Goa'j uut noa de karke?”

„Nee, van 't noamiddag as wie 't èten op hebt goa'k noar huus op de meulen opan.” Plotseling zette ze den stap erin en was in minder dan geen tijd in 't kerkportaal verdwenen.

(Slot volgt).

MARIE VAN KAMPEN.

DOOPVONT TE HORST (L.).

HET STADHUIS VAN DELFT.

DE vierde Februari 1618 was voor Delft een ongeluksdag. Waarschijnlijk door „versuym in 't bewaren van 't vuur in de Wees-Camer” ontstond in het holle van den nacht een zoo felle brand in het stadhuis, dat „genoeghsaem het geheele Gebouw (werd) ter neder geleydt, niettegenstaende alle tegenweyr; den Toorn met het uyt-nemende Voorslach (wiens gelyck men seer qualyck soude kennen vinden) is behouden”.

Dit middeleeuwsche stadhuis was een zeer eenvoudig gebouw 1) dat uit aesthetisch oogpunt niets bijzonders bood en in het niet verzonk ten opzichte van den geweldigen gothischen belfroot welke er het middelpunt van uitmaakte en machtig omhoog streefde als een symbool van de groote beteekenis der Prinsesstad, welke in 't einde der zestiende eeuw „de schoonste en reynichste Stadt van Hollant” was geworden.

Met den kloeken zin dier dagen werd onmiddellijk besloten tot den bouw van een nieuw stadhuis. Eenigen bouwmeesters werden plannen gevraagd en daar de bekende Amsterdamer Hendrik de Keyser „soodanigh een schets ofte model (had) ontworpen, zijnde in allen deelen soo perfect en alle regulen van de Architecture daer in soo wel waer genomen dat daer niets al in schijnende te ontbreken” 2) werd hem de opdracht verleend.

Hij kweet zich met voortvarendheid van zijn taak. Want slechts twee jaar later, in 1620, was het nieuwe stadhuis reeds gereed en betrokken en hoe het bewonderd werd zegt niet alleen de Oudt Hollandtsche Chronycke, welke vermeldt dat „een veel treffelycker ende heerlycker (gebouw) van de groent (is) opgebout van levende steen, volgende het gemeene spreekwoort, dat brant niet en verargt”, doch ook van Bleyswijck is uitbundig in zijn lof voor „dit Raedt-huys niet alleen (van) een groote nette even-ghelyckmatigheydt van proportie, maar oock (van) een veel treffelycker en Majestueuser gedaente, gelyck even-wel haer geluck noch scheen voort te brengen, want het selfde voor al eer het onvergeglycklyck en trots Gebouw van Amsterdam (wiens gelyck oock gantsch Europa niet en siet) onlanghs syn hoeft op staek, als noch de eer besat van het beste Stadt-Huys van de Provincie te wesen”.

Sinds dit in 1667 werd geschreeven is er wel herhaaldelijk verbouwd en is de hoofdingang wel verknœid, maar nog steeds kan de lof worden onderschreven. Ieder, die het Delftsche stadhuis met aandacht gadeslaat, moet erkennen — ook al moge hij het bezwaar van Weissman deelen — dat het een sprekend, monumentaal gebouw is.

Den „hoogen en meer dan gemeen swaren toorn”, welks baksteen onderbouw uit de 13e eeuw, en welks bergsteenen bovenbouw uit de 15e eeuw dateert, terwijl zijn spits onmiddellijk na den geweldigen brand in 1536, de toen telorgedane heeft vervangen, heeft De Keyser als centraal punt be-

houden. Het allereerst heeft hij de renaissance-bordestrap tegenover de Waag, welke toegang gaf tot den toren — nu tot de afdeling Militaire Zaken enz. — aangebracht. Het jaartal 1618 in de bovenlijst der deur bewijst het. Deze toren meet niet minder dan 30 voet in het vierkant. Zijn klokkespel is hij kwijt. Tusschen 1660 en 1662 is het niettegenstaande zijn welluidendheid „tot klokspijs gedestineert, versmolten en verformt en met al het IJzer-werck en gereetschap daer toe dienende af-genomen, wel drie dubbelt verbeterd op nieuw Kercks Toorn getransporteert.” Nu hangen er slechts een tweetal luiklokken in, de een in 1570 gegoten door Hendrick van Trier, de andere uit 1659 van F. Hemony. Onder de bomgaten bevindt zich een overdekte overloop, waar vroeger de torenwachter de uren blies en uitzag naar onraad.

Over de geheele breedte van 84 voet en de geheele diepte van 90 voet zijn de gevels van het stadhuis van bergsteen of witten arduin.

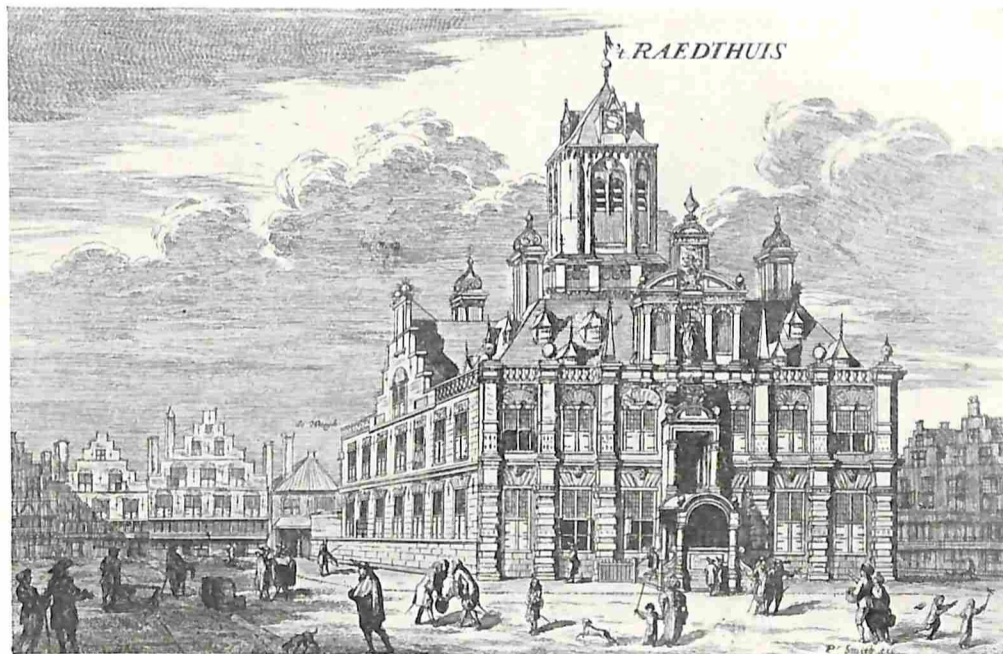
De voorgevel moest in 1618 de zes ramen, welke hij had geteld, weder krijgen wat, daar de Keyser in het midden de deur wilde hebben, er toe leidde dat deze zeer smal werd en de middelste pilasters vervielen, terwijl desniettemin wegens de nog te beperkte ruimte, de lijstwerken der deur over de vensters heen kwamen. Dit is het bezwaar dat Weissman oppert, die vermoedt, dat de indeeling van de restes van het oude gebouw zoo groote moeilijkheden heeft opgeleverd, dat zelfs iemand als de bouwmeester van Amsterdams Westerkerk ze niet volledig vermocht te overwinnen 3).

De ramen gelijkstraats worden geflankeerd door rustiek behandelde pilasters volgens de Dorische orde, en door een zware doorlopende lijst gedekt. De Keyzers toegang is niet meer aanwezig. Ze bestond uit een „cierlyck boogswijze overdeekt Portael, van buyten het Gebouw voorsteekende, aen weder-zijde op te gaen met vijf breede trappen, zijnde het over-deck ondersteunt met twee Pilaren, mede van voornoemde ordre, welckers onderste helft besloten zijn met een seer grooten vierkanten uytgehouden steen, verstrekkende tot een Puye ofte Aflees-plaetse. . . . boven het welfsel ofte overdeck van desen op-ganck is noch een Poort met twee afstaende Pilaren van de Ionische ordre, waer door de misdadighers op het Schavot ('t welck dan daer tegenover recht voor werd opgerecht) ter executie van hare gemeriteerde straffen werden geleydt”. Dit deel is in 1850 geheel gesloopt met de ramen aan weerszijden — zoodat de voorgevel nu beneden vier en boven vijf ramen telt — en vervangen door de breede deur met pilaren, zonder leven, terwijl boven het breede middenraam, zonder pilasters, de evenwichtige ordonnantie schaadt. Zooals steeds is deze verandering allesbehalve een verbetering geweest en heeft een nuchter effect. Twaalf jaar te voren waren de „kruyskozynen”, welke op de bovenverdieping door uitgehouwen schelpen werden gedekt, al gewijzigd. Hier zijn de pilasters van de Ionische orde.

De Corinthische orde heeft De Keyser toegepast voor het frontispiece boven het stadhouderlijke wapen van prins Maurits. Het Justitiabeeld in de middelste der drie nissen van die frontispiece is vermoedelijk van De Keyzers eigen hand, welke even vaardig den beeldhouwersbeitel als de teekennen hield. Hier is ook het jaartal 1620 in Romeinsche karakters te vinden. In den top boven het beeld staat het groote wapen der souvereine provincie Holland, de roode leeuw op gouden veld. De Zuidelijke gevel heeft een eenvoudig frontispiece met trappen.

De balustrade langs het blauw leien dak op het geheele gebouw, verbindt op den Oostelijken of voorgevel de hoofdgestellen boven de Ionische pilasters, welke doordat, naar Weissman opmerkt, de maten van het uitgevoerde werk niet kloppen met die van het ontwerp, boven de goot uitsteken. Twee obelisk — het door Hans Vredeman de Vries gelanceerde motief — flankeren op deze balustrade het Justitia-frontispiece.

Reeds in 1622 werd de eerste verbouwing uitgevoerd, gepaard aan een opschildering, vergulding enz. van binnen, getuige een latijnsch tijdschrift dat tevens zegt

HET RAADHUIS TE DELFT.

Naar de prent in Van Bleyswijck,

dat 't is geschied op bevel van burgemeesteren en door voorzorg van den havenmeester.

Het inwendige is in 1662, 1760 en 1761 hersteld en gewijzigd, met als natuurlijk en onvermijdelijk gevolg, dat er van de oude pracht slechts een schijntje over is.

Onder het stadswapen staat bij het binnenkomen in het Latijn de aan de dagen der stedelijke rechtspraak herinnerende leus: „Dit huis haat de schelmerij, bemint den vrede, straft misdaden, bewaart de rechten en eert de vromen”. De blauw arduinen heele en halve zuilen met de vijf Dorische arkaden er recht achter, waren in Van Bleyswijcks dagen zóó mooi gepolijst — „men” wilde door „een blinde vrijster” die dit geheim had uitgevonden, — dat onkundigen ze van toetsteen achtten en gebruikten ter keuring van goud en zilver. De vierschaar midden achter deze arkaden werd door het traditioneele oordeel van Salomo, gekenmerkt. Pieter van Bronckhorst's schilderstuk berust nu in het Gemeentemuseum evenals de „Houten Huyck” waarin de boosdoener een wandeling door de stad moest maken, en welke als afschrikwekkende waarschuwing er te bengelen hing.

De raadkamer der vroedschap, aan de achterzijde, ligt tusschen de dikke muren van den toren boven den „ijsse-lycken kercker” of Diefput. Van de pracht van dit vertrek krijgt men bij Van Bleyswyck een goed beeld. Van de 40 met tapijt bekleede stoelen staan er nu eenige in het Gemeentemuseum, terwijl de groote eiken tafel op zware balpooten zich in de Historische Zaal bevindt. De tapijten en stoelen in de zaal waren betaald met de schenking van „een groot gevaert van eertijds St. Agnieten-convent 't geen (de vervaardiger, van wien ook de tapijten in de Statenzaal te 's Gravenhage zijn) bevorens van de Stadt voor een goede Somme jaarlycks in huurde”.

In de burgemeesterskamer hingen niet minder dan vier altaarstukken van Maerten van Heemskerck, vermoedelijk uit de Oude Kerk afkomstig en eenige Oranje-portretten door Michel van Mierevelt, die met zijn schoonzoons Jacob Delff, Jan Vermeer en Carel Fabricius, Delfts roem als schilderstad ophoudt. Ze zijn op dat van den „Winterkoning” Frederik V van Bohemen na, verhuisd naar de raadzaal, en vervangen door een copie van een portret van Clara van Spaerenwoude, een portret van Koning Willem I door Pieneman en een van Hugo de Groot.

Van de schilderijen in de schepenkamer hangen nog een drietal schuttersstukken resp. van J. W. Delff (1592), Mierevelt (1611) en Rochus Delff (1648). De H. G. Pot, uit 1620, voorstellende Prins Willem I doodgeschoten, omringd door een rei van maagden, drieëndertig christelijke, politieke en militaire deugden representeerende, welks lijst u toeroept: *Ecce Patriae virtutum cerne facillum*, is naar het museum overgebracht.

De Weeskamer heeft evenzeer schilderijen bezeten o.a. Heemskercks portret van den prior van het St. Agatha-convent, Johan Colman.

De vertrekken boven welke na de thesaurie met haar archief de secretarje, 't secreet (archief) voor de zeer belangrijke stukken, en de schutterswachtkamer nog open waren, werden vroeger gebezigd als gevangen- en gijzelkamers. Tegenwoordig dienen alle vertrekken, ten deele verbouwd naar de moderne behoeften, voor den gemeentediens.

Hoe het komt dat van de oorspronkelijke inwendige pracht van dit monument der bouwkunst niet veel meer over is? In 1860 heeft het gemeentebestuur het sinistre, onzalige denkbeeld gehad, van de roerende kunstvoorwerpen ten deele uitverkoop te houden. De Mierevelts en wat we verder hebben aangestipt, benevens nog een schutterstuk van Rochus Delff, ook uit 1648, zijn gered, maar van de Heemskercks heeft slechts de Piéta uit 1566 — nu ook in het museum — 't overleefd. Waar zouden de drie overige gebleven zijn en Lange Piers de wisselaars uit den tempel ranselenden Jezus? Welk een „bate” dit vandalisme heeft opgeleverd, getuigt het feit dat Colmans portret door Jhr. Dr. J. P. Six op deze verkoop is gekocht voor... / 37 — een Maerten, van Heemskerck voor nog geen veertig pop! Men kan 't zien in de zaal van het Kon. Oudheidkundig Genootschap in het Rijksmuseum te Amsterdam. 4).

Al merkt dit schandelijk bedrijf Delfts gemeentebestuur uit onzen grootouderstijd terecht op kunstgebied met een zwarte kool, het strekt tot verheugenis, dat het stadhuis als product van Hendrik de Keyzers genie nog tot ons spreekt van zijn kunst als het op het oogeblik doet, al hadden de

HET STADHUIS TE DELFT, MARKTZIJDE, IN ZIJN TEGENWOORDIGEN TOESTAND.

„vroede” vaders van 1850 verdiend, dat ze steenen moesten sjuwen om de afbraak van de oude toegangspui en wat er achter lag, ongedaan te maken. 't Is intusschen nog een geluk dat ze niet erger aan het gebouw hebben misdreven, dat nog in verre tijden den roem van zijn bouwmeester zal verkonden.

C. L. H.

- 1) Zie Nr. 454 in de vitrine in het Gemeentemuseum.
- 2) De Stadsbeschrijving uit 1667 door D. v. Bleyswyck Ezn., waaraan we vele bijzonderheden ontleenen.
- 3) A. Weissman, Geschiedenis der Nederlandsche Bouwkunst.
- 4) Jhr. B. W. F. van Riemsdijk, „Het Klooster van St. Agatha en het Prinsenhof te Delft”.

WONDERE VERHALEN UIT DE WILDE NATUUR

DOOR F. ST. MARS.

(Geautoriseerde vertaling van S. J. Barentz—Schönberg).

ZOOVER kan ik het verhaal nagaan, maar niet verder. De vleermuizen, die het mij vertelden, beweren, dat de donderwolk het licht doofde, en zij konden niet meer zien wat er met den verkennersrat gebeurde. Zij konden alleen maar hooren, en zij zeggen dat het niet goed is, wanneer menschen weten wat zij hoorden in de duisternis nadat de maan zich had verborgen. En wetend wat ik weet van „troepwet”, geloof ik dat wij beter doen het met de vleermuizen eens te zijn.

Den volgenden morgen stond de boer, die de duivelsche val had opgezet, ernaast, vol blijdschap het aantal gevangen tellend. Hij zag vijfenveertig ratten verdronken en buiten gevecht gesteld. Nooit was er zulk een vangst van ratten geweest, zoover hij wist.

Die boer was trotsch op zijn werk. Zoo trotsch was hij, dat toen hij drie dagen later naar de markt ging, hij zijn heldendaad vertelde aan wien het maar wilde hooren. Doch aan den maaltijd in de herberg op de markt werden eenige dingen opgehelderd, die anders verborgen gebleven zouden zijn.

Hij had zijn daad misschien voor den tienden keer verteld, toen een bejaarde man, die toen aan het tegenovergestelde einde van de tafel zat, maar anders naast den boer woonde, opstond en zei:

— Dat is vreemd. Ik had nooit te voren een enkelen rat op mijn erf en nu zijn ze er sedert twee dagen bij troepen. Ze zijn zeker getrokken van uw erf naar het mijne, Mr. Hepper.”

— Wel”, gaf de held van den val toe, „zooals ik zei, heeren,

ik heb sedert geen rat gezien — geen rattestaart. En men zegt dat ratten wel eens verhuizen."

De bejaarde man sloeg met zijn vuist op de tafel, tot de glazen trilden.

— Dat is zeker", brulde hij. „Maar ik ben je er niets dankbaar voor, Mr. Hepper. Waarom kon je die verwenschte ratten niet zelf houden? Hadt je ook toevallig een witte erbij?"

Mr. Hepper zei, dat zijn knechts vreemde dingen hadden verteld van een „spookrat", die eens of tweemaal in de schemering was gezien, maar in de laatste dagen was er niets van gezien en hij was niet in de val. Mr. Hepper vertelde ook nog dat hij in zulke dingen niet geloofde.

— O," zei de bejaarde man. „Welnu, ik heb hem ook. Mijn knecht vond een kleine kat die wij in de stallen houden, dood in een ruif, en naast haar was de grootste witte rat, dien ik ooit in mijn leven heb gezien. Hij was bijna zoo groot als de kat en ik denk dat ze hem heeft gedood. Ik zal hem laten opzetten."

— Waarom heb je de kat niet naast de rat laten opzetten?" vroegen Mr. Hepper en nog eenigen tegelijk.

De bejaarde man betaalde zijn rekening.

— Omdat er geen kat was om op te zetten — alleen maar wat reepjes en stukken van hetgeen eens een kat geweest kon zijn. Ik denk dat de witte de rattenkoning was, en dat de andere op de kat aanvielen en haar in stukken scheurden, zooals men zegt dat de duivel altijd doet. Goeden avond, heeren."

XV. HET GRIJZE SPOOK.

De weinige menschen die vluchtig kennis gemaakt hebben met het Grijze Spook zouden hem u beschreven hebben als een duivel, wat beslist onwaar was, want hij was een Canadëesche lynx — wat sommigen gelooven dat op hetzelfde neerkomt.

In zijn voorkomen was hij voor het grootste deel lange, behaarde pooten en reusachtige voeten met kussentjes. Zijn kleur was gespikkeld grijs en wit. Zijn lengte was drie en dertig duim — er was ook een bespottelijk kort staartje van vijf duim. Zijn ooren waren van een belachelijk pluimpje voorzien. Onpeilbaar waren zijn groene kattenoogen en vol duivelsche wreedheid was zijn gebaard gelaat. Voor de rest was hij de kat der katten, gluisend, stil en geheimzinnig. Het doet er hier niet toe, waarom hij in de Adirondacks in een val was gevangen en, vloekend en spuwend, in een hok gesloten naar Engeland werd gezonden. Ook doet het er niet toe waardoor de trein, die hem door Engeland rolde, in botsing kwam — en niet zacht ook — met een anderen en hem met kooi en al in de duisternis en in een bosch schoot. Wat er wel toe doet, is dat het hok als een noot gespleten werd tegen den stam van een pijnboom en het Grijze Spook werd losgelaten, spuwend en nijdig, vrij en ongedeerd, om een nieuw wildleven te beginnen.

Het Grijze Spook rolde juist vier keer om en om in het kreupelhout en de pikzwarte duisternis en maakte toen dat hij wekwam.

Hij was woest van het geraas, want katten — en hij was van nature een kat — hebben een hekel aan geraas; en als twee goederentreinen met een vaart van dertig mijlen per uur elkaar ontmoeten, dan vertellen zij dat in iets meer dan een gefluister.

Een kwartier van reusachtige sprongen bracht hem in de stilte — de vreeselijke, strenge stilte van een Engelschen nacht buiten, en hij bleef stilstaan. Hij onderzocht zijn lichaam en ledematen met zijn neus, die van geen kwetsuren sprak. Hij reinigde zich — omdat hij een kat was — en hij zocht een slachtoffer.

Oogenblikkelijk veranderde zijn optreden. Hij werd slechts een streep, een rookwolk, een zwevend iets, een grijs spook, geluidloos en onheilspellend. Slechts uit zijn onpeilbare oogen

met hun geelgroen vuur en hun verkillende uitdrukking sprak ontombare haat. De hemel alleen weet waar zij die uitdrukking vandaan hebben: ze is in de oogen van alle katten.

Over een veld ging hij, glijdend — er is geen ander woord voor — op zijn buik door den nevel, zich vertoonend als zelf niet meer dan een vlek dikken nevel. Dat was misschien de reden dat de reusachtige kater — die thuis had moeten zijn in plaats van konijnen te stroopen — hem niet hoorde aankomen. Die kat volgde het spoor van een konijn en was slechts een vlek, half gezien, half geraden in den mist.

Hij kwam binnen sprongafstand — hij sprong. Toen rolde hij ondersteboven en gilde omdat een ding, een groot, halfwit, halfgrijs ding, dat leek op een kat en toch geen kat was, over zijn rug heensprong en zijn wang openkrabde. Dat ding sprong op het konijn toe, evenals de kater had gedaan, maar zijn sprong was geen gewone sprong zooals die van de kat, het was een lange, grootsche sprong en bereikte het konijn. Een erbarmelijk, kinderlijk geschreeuw vertelde dit feit en daarna was er stilte — alleen maar stilte — en het Grijze Spook ineengedoken boven het doode konijn.

Die kat wist niets van Lynxën, wat jammer was — voor de kat. Hij wist alleen dat hijzelf de grootste kat in den omtrek was, en hij ging voor niemand uit den weg. Dit kan misschien verklaren, waarom hij rechtstreeks op het Grijze Spook toevloog, gillend als een furie, met wijd open kaken, wijd uitgespreide klauwen, maar ik verbeeld mij, niet met zijn volle verstand.

Wat er gebeurde is niet goed duidelijk. Geen van de bewoners der wildernis — en er waren er vele, die toekeken — is er heel zeker van. Zij zagen iets dat een warreling van het een of het ander was — mist of pels of gras. Zij hoorden geluiden, die slechts weinige menschen hooren. Er was een geschitter van geelgroene oogen en witte tanden, als het flikkeren van licht op degens bij een duel.

Zij gelooven ook — daar ze bewoners der wildernis waren, konden zij bloed ruiken — dat iets of eenige dingen vochten. Dit leidden zij af uit het feit dat twintig seconden later een zeer doode kat op den grond lag, en een lynx in den nevel verdween — zij konden juist zijn staartje zien op en neer

gaan; maar er was geen konijn — dat was waarschijnlijk met den lynx meegegaan.

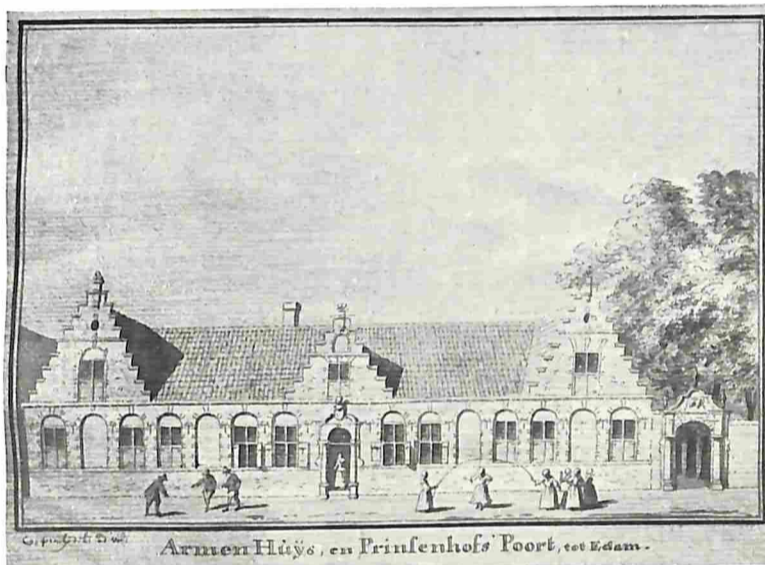
Drie uur later, juist toen de kille grauweheid van den dageraad begon te belichten wat in den nacht gebeurde, en de twijgen afstaken tegen den adem van den morgenwind, had men het Grijze Spook kunnen zien, niet op zijn gemak en sluipend, zoekend naar een hol.

Voor zonsopgang moeten al de nachtelijke jagers voor den dag zich verscholen hebben. Het is een wet en hij die deze wet overtreedt, kan dit eens of tweemaal doen, maar hij beleeft meestal niet de derde maal. De dag is de dood voor de zwervers der donkere uren, en het Grijze Spook wist dit. Hij klom in een knoestigen, ouden eik, krom en gebogen, zooals alle heel oude boomen. Hij strekte zich uit op een dikken tak, en van den grond af verborgen en niets van boven vrezend, ging hij slapen.

Het eerste, dat hij daarna wist was, dat hij wakker werd door de geluiden van een opstand in het klein, gevolgd door de herhaalde schoten van geweren — veel geweren. Hij ging op zijn groote, gekussende voeten staan, ooren naar beneden gedrukt, tanden ontbloot — grommend, woest kijkend en gevaarlijk.

Hij zag en hoorde — de boomen en de lucht waren er vol van — dozijnen fazanten de lucht invliegen op zoemende vleugels en plotseling neerkomen als uiteenbarstende veerenballen. Hij zag mannen — vele mannen — onder zich — met stokken tikken tegen het kreupelhout op een wijze, die elk wild schepsel — voornamelijk een kat — dol moest maken.

(Wordt vervolgd).

HET VERDWENEN ARMENHUIS TE EDAM.

Naar de tekening van C. Pronk